

Відділ культури і туризму
виконавчого комітету Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована бібліотечна
система

«Правдива дочка українського народу»

До 180-річчя від дня народження
Марка Вовчка

Бібліографічний покажчик

Славутич

2013

1

Даний бібліографічний покажчик підготовлено відділом довідково-бібліографічного обслуговування Загальноміського бібліотечно-інформаційного центру м. Славутич.

Видання присвячене 180-річчю від дня народження Марка Вовчка – відомої української письменниці, класика української прози, активного діяча російського літературного процесу.

Покажчик містить біографію, публікації про твори письменниці, видання та статті про її життя і творчість, розробки уроків, позакласних заходів, сценарії, інтернет-ресурси.

Матеріал розміщений за розділами в алфавітному порядку.

Посібник розраховано на широке коло читачів.

Укладачі:

Панова Л.І., Соловйова Л.О.,
Янченко О.О.

Комп'ютерний набір:

Соловйова Л.О.

Відповідальний
за випуск:

Портная Н.В.

2

*Вона одна знає українську мову,
Знає так, як ніхто з нас не знає.*

Т. Шевченко

Перша батьківщина видатної української письменниці Марка Вовчка – Росія, Орловщина, хоча рід її, за переказами, веде початок з Чернігівщини – від Петра Могили. Народилася Марія Олександрівна Вілінська 10 (22) грудня 1833 року в селі Єкатерининське Єлецького повіту. Батько її – збіднілий дворянин, 1833-1907 майор у відставці. Мати володіла кількома мовами, глибоко розуміла музику, дуже любила українські пісні, була першою вчителькою майбутньої авторки «Народних оповідань». І те, що «панську» дитину потягло не до модних вбрань і пишних зачісок, а до книжки, є великою заслугою матері.

Коли Марії було 6 років, помер батько. Мати вийшла заміж вдруге. Вітчим, лютий кріпосник, знущався не тільки з кріпаків, а й зі своєї сім'ї, яка відтепер жила у вічному страху й мусила терпіти. Програвши в карти маєток дружини, цей нелюд покинув сім'ю. З того часу при слові кріпосник вразливу Марію починало трясти.

На дванадцятому році віддала мати доньку до Харківського пансіону. Кмітлива і жадібна до знань Марія вчилася залюбки. Навколо Харківського університету, зі студентами якого вона дружила, групувались українські письменники, фольклористи. Ця обставина посилювала інтерес Вілінської до України, її мови, фольклору. Та навчання майбутньої письменниці тривало лише три неповних роки.

Наступні три роки Марія провела в Орлі, у тітки Мордованої, виховувала її дітей, брала участь у щотижневих літературних вечорах, які організувала багата тітка. Під їхнім впливом Марія почала збирати народні пісні. На тих

вечорах вона зустріла свого майбутнього чоловіка, Опанаса Марковича – студента Київського університету, палкого аматора етнографії та фольклору, який за участь у Кирило-Мефодіївському братстві був засланий в Орел. Після весілля молоді виїхали з України, та не затримувались довго ніде: матеріальна скрута примушувала Опанаса часто міняти посади і місця проживання.

Виїжджаючи на села збирати фольклорні матеріали, чоловік брав із собою й дружину. Там вона вивчала українську мову, побут, звичаї і зрозуміла, що треба протидіяти рабству, а бачачи кріпацьку нужду і безправ'я, їй здавалось, що якщо не вчинити нічого рятівного, то народ задушать. І вона почала писати.

У Немирові Марковичі жили три роки, Опанас працював учителем гімназії. Щонеділі сім'я виїжджала у навколишні села для збирання фольклорних матеріалів. У Немирові Вовчок і відсвяткувала свій письменницький дебют: у 1857 році в Петербурзі виходять її «Народні оповідання», що стали знаменитими. Марковичі переїжджають до Петербурга. Під впливом Шевченка та передових діячів російської культури ширшає світогляд Вовчка, це видно з творів «Ледащиця», «Три долі», «Інститутка» тощо. Герої цих творів не лише страждають від кріпосницького лиха, а й протестують, борються з кріпацтвом.

Тяжко захворівши, Марко Вовчок у 1859 році їде на лікування до Німеччини. Восени того ж року Маркович приїхала у Лондон, де зустрілась з Герценом, з яким листувалася в Лондоні, та Огарьовим. З того часу вона активно розповсюджує герценівські революційні видання, пересилає в «Колокол» матеріали з Росії та України. Марії рекомендують лікування в Італії. Подорож до цієї казкової країни зміцнила здоров'я письменниці, викликала силу-силу вражень.

1860-1866 роки Марко Вовчок із сином Богданом провела в Парижі. Жилось їй нелегко, бо гонорарів за друкування творів не вистачало, навіть, щоб оплатити невелику кімнатку на околиці міста. Матеріальна скрута примусила шукати додаткову роботу – вона стала перекладачкою творів на французьку мову.

Марію весь час тягне на батьківщину. З рідного краю приходили вісті, одна гірше за другу. Найглибше вразила письменницю телеграма про передчасну смерть «батька Тараса».

Після восьми років закордонного життя Марія Олександрівна повертається в Росію і майже десять років живе в Петербурзі. Це були роки активного літературного й громадського життя, плідного співробітництва письменниці з журналом «Отечественные записки», де були надруковані її кращі романи російською мовою – «Живая душа», «Записки причетника», «Теплое гнездышко» та інші. У ці роки Марія багато перекладає у журнал «Переводы лучших иностранных писателей». З кожним роком все більш увиразнюється громадська позиція письменниці, все напруженішими стають її стосунки з поліцією. За повість «Кармелюк» і оповідання «Два сини» царська цензура вимагає притягнути Марка Вовчка до суду. Після душевного потрясіння, викликаного переслідуванням, і важкої хвороби Марія назавжди виїжджає з Петербурга. Оскільки Опанас Маркович помер, письменниця, як і колись її мати, виходить заміж вдруге. Другого чоловіка, Михайла Лобача-Жученка, часто перекладали по службі, тому доводилось вести мало не кочівний спосіб життя. За таких умов здоров'я жінки не могло поліпшитись. І тільки на Богуславині, де сім'я проживала десять років, Марія стає бадьорішою та повертається до літературної діяльності.

Осінь життя відома письменниця провела на Кавказі. Революцію 1905 року вона щиро вітає. Коли ж царат потопив

революцію в крові, вона весь гонорар за нове видання творів переказує в фонд допомоги сім'ям розстріляних робітників. Демократичним переконанням Марія залишилась вірною до кінця. Останній її притулок – кабардинське містечко Нальчик.

Вагомим був унесок письменниці в розвиток жанру дитячої повісті. Високо оцінювалися художня майстерність, мова творів Марка Вовчка. Т. Шевченко говорив, що творчість письменниці для нього – «джерело істини і краси», що вона «найкраще володіє нашою мовою». Великий вплив «чару й розкішності... чудової мови» Марка Вовчка на читача відзначав І. Франко.

На думку Шевченка, українська письменниця в зображенні народного життя піднеслася вище від Жорж Санд. О. Кобилянська пізніше писала, що твори Марка Вовчка «з повним правом стали в ряд з найкращими творами світової літератури про селянство».

Творчість Марка Вовчка посилила і міжнародну роль української літератури. За свідченням Петка Тодорова, проза письменниці у 60-70-х рр. XIX ст. мала вирішальний вплив на розвиток болгарської белетристики. Твори Марка Вовчка за її життя, починаючи з 1859 р., з'являються в чеських, болгарських, польських, сербських, словенських перекладах, виходять у Франції, Англії, Німеччині, Італії та інших європейських країнах.

Твори М. Вовчка

Вовчок М. Твори в трьох томах. Том 1: Повісті та оповідання / Вступ. ст. Н. Є. Крутікової. – К.: Дніпро, 1975. – 638 с.

Вовчок М. Твори в трьох томах. Том 2: Повісті, оповідання, нариси, казки. – К.: Дніпро, 1975. – 560 с.

Вовчок М. Твори в трьох томах. Том 3: Романи. – К.: Дніпро, 1975. – 704 с.

Вовчок М. Інститутка (Скорочено) // Хрестоматія з укр. літератури: Навч. посібник. Кн 2 / Укладачі І. І. Жебка, М. В. Жебка. – К.: Наук. думка, 1999. – С. 267-298.

Вовчок М. Казки: Для серед. шк. віку / Упоряд. і прим. В. О. Дорошкевича та І. Т. Купріянова; Худож. В. А. Євдокименко. – К.: Веселка, 1988. – 383 с.

Вовчок М. Козачка. Вибрані твори / Малюнки С. Адамовича. – К.: «Веселка», 1970. – 209 с. – (Серія «Шкільна бібліотека»).

Вовчок М. Козачка. Вибрані твори. – К.: «Веселка», 1974. – 192 с.

Вовчок М. Максим Гримач. Інститутка. Три долі: Оповідання // Українська жіноча проза. М. Вовчок, Н. Кобринська. О. Кобилянська. – Харків: Прапор, 2007. – С. 10-111.

Вовчок М. Народні оповідання: Повісті та оповідання: Для серед та ст. шк. віку / Передм. О. Засенка. – К.: Веселка, 1983. – 276 с.

Вовчок М. Рассказы из русского народного быта; Записки причетника: Роман / Авт. предисл. Н. Крутикова. – К.: Дніпро, 1990. – 595 с.

Вовчок М. Три долі: Повісті та оповідання. – Харків: Фоліо, 2005. – 350 с. – (Укр. класика).

Про життя і творчість письменниці

Андрусенко В. П. и др. Марко Вовчок. Сборник «Рассказы из русского народного быта» // В. П. Андрусенко и др. 50 знаменитых украинских книг. – Харків: Фоліо, 2004. – С. 65-72. – (100 знаменитых).

Вовчок Марко (Марія Олександрівна Вілінська) // Новий довідник: Українська мова та література. – К.: ТОВ «Казка», 2005. – С. 576-579.

Вовчок Марко // Україна: Для дітей середн. шк. віку / Авт.-упоряд. В. М. Складенко. – Харків: Фоліо, 2006. – С. 362. – (Дитяча енциклопедія).

Вовчок Марко // Українські письменники: Довідник. – К.: Велес, 2013. – С. 36-40.

Вовчок Марко // УСЕ Універсальний Словник-Енциклопедія. – К.: «Ірина», 2009. – С. 830.

Вовчок Марко // Усі українські письменники / Упоряд. Ю. І. Хізова, В. В. Щеголева. – Харків: Торсінг плюс, 2008. – С. 294-298.

Вовчок Марко // Усі цитати до творів з української літератури. 5-12 класи / Укладач Н. В. Курганова. – Харків: Торсінг плюс, 2006. – С. 140-142.

Гаупт Т. П. Творча спадщина Жуля Верна у перекладах Марка Вовчка // Зарубіжна література. – 2001. – № 6. – С. 45 – 47.

Гончар О. І. Марко Вовчок // Історія української літератури XIX ст. У 3-х кн. Кн. 2 : Навч. посібник / За ред. М. Т. Яценка. – К.: Либідь, 1996. – С. 209 – 236.

З любов'ю в серці – до людей: Методичні матеріали до 160-ї річниці з дня народження Марка Вовчка. – К., 1994.

Зеров М. Марко Вовчок. Творчість // Критичні статті з української літератури. 9 клас: Хрестоматія / Упоряд. С. Ткачов, Ю. Ситько – Тернопіль: Підручники і посібники, 1999. – С. 40-42.

Иваненко О. Марія: Роман. / Пер. с укр. А. Островского. – М.: Советский писатель, 1985. – 608 с. [Роман повествує о жизни выдающейся украинской писательницы Марко Вовчок – человека необычайной судьбы, яркого многогранного таланта].

Кодлюк Я. П., Одинцова Г. С. Марко Вовчок (Марія Олександрівна Вілінська) // Я.П. Кодлюк, Г.С. Одинцова Сто двадцять розповідей про письменників: Довідник для вчителя початкових класів. – К.: Наш час, 2006. – С. 19-21.

«Красний, Боже, який»: Київські адреси в житті і творчості М. Вовчка // Людина і світ. – 1997. – № 8. – С. 30-33.

Куліш П. Взгляд на малороссийскую словесность по случаю выхода в свет книги «Народні оповідання Марка Вовчка» // Критичні статті з української літератури. 9 клас: Хрестоматія / Упоряд. С. Ткачов, Ю. Ситько – Тернопіль: Підручники і посібники, 1999. – С. 36-39.

Лобач-Жученко Б. Б. О Марко Вовчок: Воспоминания, поиски, находки. – К.: Днипро, 1987.

Логвиненко О. Віч-на-віч з минулим : Історія української Жанни д'Арк очима сучасників XX сторіччя (Марко Вовчок) // Київ. – 2003. – № 6. – С. 169-171.

Марко Вовчок. Оповідання «Козачка», «Два сини» // Історія української культури. – VIII зшиток. – травень 1937. – К.: Обереги, 1993. – С. 372-375.

Оліфіренко С. М. та ін. Вовчок Марко // С. М. Оліфіренко та ін. Універсальний літературний словник-довідник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – С. 56.

Омельяненко Л. Марко Вовчок: загадкова натура // Вісник пенсійного фонду України. – 2011. – № 9. – С. 44-45.

Рожнятовська О. А. «Живу і мислю думою одною» : До 170-річчя від дня народження Марка Вовчка // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2003. – IV квартал. – С. 68-77.

Русова С. «Лагідний пророк» України: Марко Вовчок // Неопалима купина. – 1995. – № 1-2. – С. 68-73.

Солод Ю. Марко Вовчок (Марія Олександрівна Вілінська) // Ю. Солод Українська література: Конспект. – К.: Козаки, 1996. – С. 89-91.

Сохацька Є. Феномен Марка Вовчка: До 180-річчя з дня народження письменниці // Дивослово. – 2013. – № 12. – С. 45-51.

Тарнавська М. Марко Вовчок // Українки в історії / За заг. ред. В. Борисенка. – К.: Либідь, 2004. – С. 68-171.

Федченко П. Вовчок Марко // Українська література у портретах і довідках: Давня література - література XIX ст.: Довідник. - К.: Либідь, 2000. - С. 49-51.

Ця чарівна Марко Вовчок // Луняк Є. Минувшина України в романтичних історіях. – К.: Книга, 2011. – С. 394-409.

Чому у повісті Марка Вовчка « Інститутка» образи панів безіменні // С. Задорожна, Н. Бернадська Українська література (запитання і відповіді). – К., 1996. – С. 67-68.

Шпак В. Тарас Шевченко: «Моя ти зоренько святая!»: До 180-річчя з дня народження Марка Вовчка // Урядовий кур'єр. – 2014. – 3 січня. – С. 10.

Інтернет-ресурси

- [http://uk.wikipedia.org/wiki/Марко Вовчок](http://uk.wikipedia.org/wiki/Марко_Вовчок) – Вікіпедія.
- <http://www.ukrlit.vn.ua/author/vovchok.html> – Марко Вовчок – Марія Олександрівна Вілінська – Твори, біографія.
- <http://www.library.dgtu.donetsk.ua/exhib/vovchek.html> – Біографія.
- <http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=355> - Вовчок Марко: життя та творчість.
- http://berest.blogspot.com/2011/12/blog-post_22.html - Марко Вовчок - цікаві факти.
- <http://www.ukrtvory.com.ua/vov.html> – Вовчок Марко - життєвий і творчий шлях.
- http://my-edu.ru/edu_ukrlit/1_028.html – Біографія Марко Вовчок.
- <http://coolreferat.com/> - Біографія Марко Вовчок: реферат.
- <http://schoolportal.com.ua/bografya-marko-vovtchok/> – Біографія Марко Вовчок.
- <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=364> - Марко Вовчок. Найзагадковіша фігура в українській літературі.

Зміст

Біографія.....	3
Твори М. Вовчка.....	7
Про життя і творчість письменниці.....	8
Інтернет-ресурси.....	11